

Д.Л. Лобода, А.М. Литвинчук, В.О. Розгон

ДВНЗ «УАБС НБУ»

ОСОБЛИВОСТІ РЕФІНАНСУВАННЯ БАНКІВ В УМОВАХ КРИЗИ

В умовах фінансової кризи вирішення питання ліквідності постає одним із головних завдань регулятора.

При аналізі практики вітчизняного та зарубіжного банківського сектору, нормативних актів НБУ, було визначено, що не існує єдиної думки щодо класифікації інструментів рефінансування та єдиного визначення цього поняття загалом. Спостерігається наступна тенденція: навіть, при законодавчо визначених механізмах рефінансування, центральні банкі країн світу використовують різні підходи до процесу рефінансування, керуючись принципом відповідності до поставлених регуляторами цілей та з врахуванням загальноекономічної ситуації. Виходячи із цього, нами була запропонована наступна класифікація інструментів рефінансування: за строками проведення, за установленням ціни, за механізмом проведення та за наявністю гарантій.

Практика центральних банків зарубіжних країн свідчить, що ефективним механізмом регулювання ліквідності банків може бути лише при встановленні по кредитах рефінансування і депозитам штрафних процентних ставок: найнижчих при депонуванні коштів та найвищих при кредитуванні банків, що відповідають відповідно мінімальному та максимальному рівню процентних ставок грошового ринку. Така політика дозволяє центральному банку уникнути ролі брокера міжбанківського ринку.

Механізм рефінансування у зарубіжних країнах має відносно короткий термін, так як довгострокові операції порушують принцип оперативного та гнучкого управління ліквідністю, тому на довгостроковій основі банки залучають кошти на відкритому ринку.

Як правило банки-позичальники сплачують облікову ставку, при цьому кредити повинні бути забезпечені торговими векселями, державними цінними паперами або власними борговими зобов'язаннями банків. Відповідно у різних країнах використовуються різні підходи до використання центральним банком (ЦБ) даного механізму.

Характерним є те, що роль операцій рефінансування в економічно розвинутих країнах поступово знижується з розвитком фінансових ринків, зокрема через високу вартість ломбардних кредитів. Даний механізм використовується виключно малою кількістю банків для короткострокового регулювання банківської ліквідності на строк у декілька днів, як правило, у кінці року. Таким чином, у період кризи європейські комерційні банки підтримували власну ліквідність шляхом залучення додаткових коштів на міжбанківському ринку, який ефективно виконував власні функції. Відповідно у порівняно короткі терміни вдалося досягти відновлення стабільності банківської системи без понесення додаткових макроекономічних ускладнень, як це спостерігалось у нашій країні.

Тому слід зробити висновок, що у розвинених країнах рефінансування – це перш за все інструмент грошово-кредитної політики, використання якого спрямовано на підтримку стабільності грошової одиниці, а для підтримки ліквідності банківської системи забезпечується ефективна робота міжбанківського ринку кредитних ресурсів.

Під час кризи для України характерним стало те, що при однаковій спрямованості інструментів грошово-кредитної політики результативність трансмісійного механізму була різна. Тобто регулятором була впроваджена певна кількість заходів, що по суті повинна була спрямовуватися на врегулювання одних і тих же економічних процесів, але наслідком цих дій стала різноплановість результатів політики ГКП.

Національний банк України, опинившись у ситуації конфліктності власних задач – забезпечення стабільності грошової одиниці з одного боку та банківської системи з іншого, не зміг за рахунок використання однакових

методів владнати дані проблеми. Це пояснюється так званим «ефектом заміщення», коли одні інструменти грошово-кредитної політики витісняють інші в залежності від їх актуальності в тих чи інших умовах. Таким чином, НБУ намагався підтримати ліквідність банків за рахунок використання механізму РЕПО та не допустити девальвацію гривні, продаючи валюту на валютному ринку. Як наслідок, неспівставність застосування даних інструментів одночасно спровокувало загрозу виникнення інфляційних процесів.

Банки в свою чергу з метою спекуляцій почали на отриманні кошти від рефінансування скуповувати валюту, здійснивши процес «зворотної стерилізації» і не допустивши падіння ціни гривні, тим самим самостійно врегулювали інфляційну загрозу.

Таким чином, головним питанням в даній ситуації стає не оцінка правомірності дій комерційних банків, а неефективне застосування політики рефінансування, яка особливо проявилася у невідповідності критеріїв вибору банків, що отримали даний тип державної підтримки. Слід зауважити, що така тенденція могла бути спричинена декількома факторами. По-перше, мала місце асиметричність інформації відносно фінансового стану банків, через що відбувся так званий «несприятливий відбір», за яким проблемним банкам вдалося отримати кредити від регулятора на відміну від банків із позитивною репутацією. Другою причиною була відсутність законодавчо чітко визначених процедур та вимог до банків відносно надання кредитів рефінансування.

Як вже зазначалося, у країнах з розвинутою економікою вирішенням проблем даного роду є отримання комерційними банками кредитів на міжбанківському ринку. В Україні ж спостерігалася зовсім інша тенденція, коли проблемним банкам вигідніше було отримати кредити від НБУ, ніж залучати кошти під високу проценти на міжбанку. За нашими оцінками обсяг ресурсів міжбанку зміг би покрити витрати Національного банку на підтримку ліквідності банківської системи. Однак, під сумнів ставиться

можливість в короткі терміни мобілізувати дані кошти, тому дії НБУ визначаються як цілком об'єктивна необхідність.

Отже, виходячи із проаналізованих тенденцій, можна дійти висновку, що на сьогоднішній день існує ряд проблем для вирішення на різних рівнях в залежності від ступеня значимості і впливу на загальну економічну ситуацію в Україні.

Як показала практика, важливою умовою підтримки ліквідності банків є наявність ефективно діючого міжбанківського ринку кредитування, який в умовах кризи не спрацював. Це пояснюється двома проблемами, що потребують врегулювання – відсутність жорсткого контролю за фінансово-господарським станом банків, а також питання недостовірності або асиметричності інформації, яке полягає у якісно різній проінформованості регулюючих органів та органів правління банку.

Не менш важливим є з'ясування адекватності умов рефінансування. На початку року було видано положення «Про рефінансування та надання Національним банком України кредитів банкам України з метою стимулювання кредитування економіки України на період її виходу на докризові параметри» № 47 від 04.02.2010, за якою визначаються параметри відбору банків, порядок отримання і погашення кредитів рефінансування. Даною постановою визначено основні пункти, які не враховувалися раніше при проведенні процедури рефінансування банків. Але слід звернути увагу на те, що встановлені критерії для банків є недопрацьованими, так як не вирішується проблема несприятливого відбору, а отже, у подальшому рекомендується перегляд та уточнення окремих пунктів даної постанови.

Невирішеним залишається питання неможливості одночасного регулювання Національним банком діяльності банків та підтримку курсу гривні. Практично регулятором використовувалися різні інструменти грошово-кредитної політики, ефективність яких за умови невизначеності пріоритетності задач можна поставити під сумнів.

Перспективним завданням НБУ є визначення першочерговості цілей – стабільності грошової одиниці чи підтримки ліквідності комерційних банків, а також підбір механізмів їхнього здійснення, виключаючи можливість повторення інструментів.

Лобода, Д.Л. Особливості рефінансування банків в умовах кризи [Текст] / Д.Л. Лобода, А.М. Литвинчук, В.О. Розгон // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: зб. тез доповідей V Міжнародної науково - практичної конференції (27 - 28 травня 2010 р.). – Суми: УАБС НБУ, 2010. - Т. 2. - С. 106-107.